

otter ervan verdacht dagelijks zijn eigen gewicht aan voedsel te verorberen.

Vissers waren over de otter dus niet te spreken en beschouwden het speelse waterdier als een geduchte rover en concurrent. En alsof de riviervervuiling als vernietiger nog niet volstond, ging men het dier ook nog vangen of schieten ook al omwille van zijn fraaie gladde pels.

Tot net voor de Tweede Wereldoorlog waren onze Markeoevers in de streek druk bezocht door otters. Een otter kan in een nacht gemakkelijk een twintigtal kilometer op zijn rooftocht afleggen. Te Galmaarden werden een zestal dieren zo gevangen. De zwaarste wog 14 kg en werd wegens zijn hoog gewicht als een curiosum tentoongesteld in een herberg op het Marktplein bij François Desmecht, ter plekke beter gekend als „het café bij Soe Riekens” (nu juwelier A. Bosmans). Door het Ministerie van Landbouw werd een premie geschonken van 90 fr., want otters werden als schadelijke dieren bestempeld. Het vlees van de otter werd niet weggegooid. 't Was immers slechte tijd en ottervlees was als afwisseling op het menu ten zeerste welkom. Zelfs de toenmalige pastoor Mertens kreeg van de vangers een deel van de buit om eens te proeven. Ottervlees was natuurlijk niet te vergelijken met mals rundsvlees doch als stoofvlees liet het zich lekker smaken. De pels was een dichtbehaarde en sterke vacht die zeer gegeerd was als bontsoort. In Galmaarden bestaat trouwens in verband hiermee een gezegde. Van iets wat dicht bij elkaar staat of groeit zegt men: „'t staat zo dicht bij elkaar als 't haar op een otter”.

Ziehier wat de vangst in een tijdspanne van drie jaar opbracht. Vanzelfsprekend werd er door meerdere vissers jacht op gemaakt, zodat in werkelijkheid het aantal gevangen stuks veel hoger lag. In enkele jaren was het dier dan ook uitgeroeid en uit het natuurbeeld verdwenen (1).

- 19-02-1938: wijfjesotter van 5 kg
- 01-03-1938: mannetjesotter van 10 kg
- 14-04-1938: wijfjesotter van 6 1/2 kg
- 25-04-1938: mannetjesotter van 9 1/2 kg
- 12-04-1941: wijfjesotter van 5 kg

Wij hopen ten stelligste dat de beleidsmensen en verantwoordelijken deftig werk zullen maken van de dringende sanering van onze waterlopen, zodat er een dag komt waarop wij de otter weer in zijn natuurlijk milieu zullen kunnen observeren.

(1) Dank aan Mevr. A. Reygaerts-Thienpont voor de mededeling van deze gegevens en de foto's.

DE OUDST BEWAARDE KALENDER DER KARTUIZERS TE HERNE

door Jos BERNAER

De Koninklijke Bibliotheek te Brussel herbergt onder het nummer 21536-40 een handschrift dat toebehoort heeft aan het kartuizerklooster van Herne. Aan de hand van de schrijfstijl kan dit gesitueerd worden in de 14de eeuw. Het betreft het boekschrift *textualis*, dat gekenmerkt is door de „in twee verdiepingen” en de *sf* die met „voetjes” naar rechts op de schrijflijn staan, zoals bijvoorbeeld onderaan foto 1. Doch wij gaan op een andere basis dit handschrift met grotere nauwkeurigheid trachten te dateren. Dit gebeurt aan de hand van de kerkelijke kalender.

Het handschrift bundelt diverse werken, onder meer het Martyrologium van Usuardus en de brieven van Sint-Paulus. Onze aandacht gaat echter uit naar de „*Privata anniversaria*” (1). Dit laatste beslaat de fol. 191^r tot en met 221^r. Het bestaat uit vier ingebonden katernen, die elk op zich acht vellen perkament bevatten. In het eerste katern is het eerste vel weggesneden, wat evenwel niets afdoet aan de volledigheid van de kerkelijke kalender. Deze „*Privata anniversaria*” zijn een verzameling van jaargetijden voor weldoeners. De monniken engageren zich om deze weldoeners uit erkentelijkheid in een H. Mis en een officie te herdenken en voor hun zieleheil te bidden. Zo leest men op 16 oktober (*XVII kalendis Novembris*) „*Anniversarium Valteri de Angya primi fundatoris domus nostre*”, zijnde het jaargetijde van Walter II van Edingen, stichter van het Hernese klooster (2). Als basis voor deze tekst (*Privata anniversaria*) heeft men gebruik gemaakt van een bestaande en oudere kalender, wat op te maken valt uit de verschillende schrijfstijl. De kalenderdagen staan in de oude romeinse notatie. Verder bevatten ze het feesteigen van de kartuizerorde, welke per groep van 6 dagen over 62 pagina's is gespreid.

Is het dan zo belangrijk om de kerkelijke kalender onder de loep te nemen ?

In de eerste plaats - ook het eenvoudigste en meest plausibele

(1) VAN DEN GHEYN, J., *Note sur quelques manuscrits de la Chartreuse de Herinnes-lez-Engghien conservés à la Bibliothèque royale de Bruxelles*, in *A.C.A.E.*, VI, 1887-1907, blz. 32-42.

(2) DE GRAUWE, JAN, *Historia Cartusiana Belgica, (Analecta Cartusiana 51)*, Salzburg, 1985, blz. 11.

antwoord - kan men stellen dat aan de hand van een dergelijke kalender, men een duidelijk beeld krijgt op de aksenten die een bepaalde kerk of orde legt. In dit geval gaat het om de kartuizerorde met zijn klooster te Herne. Men besliste in dit verband niet onafhankelijk. De kalender was van toepassing op al de kloosters, uitgaande van het moederklooster, de Grande Chartreuse nabij Grenoble (Frankrijk). De orde bestond 230 jaar op het moment van de fundatie van het klooster te Herne. Om deze reden is de kalender van de Hernese kartuis reeds een aangepaste versie van de eerste kalender van de Grande Chartreuse. Tussen deze eerste versie van 1134 en 1314 (fundatie van Herne) zijn er een zevental belangrijke tussenkomsten geweest. Het lijkt me dan ook noodzakelijk dat we in een korte toelichting de kalender van het moederklooster doorlichten, om hem als basis te beschouwen en verder als referentie te gebruiken.

In de tweede plaats levert het onderzoek ons een inzicht op betreffende het kartuizerleven en hun spiritualiteit. De kartuizers leven volgens het aloude ideaal van het eremitisme. De eenzaamheid eist het leeuwenandeel van het kartuizerleven op. Want afzondering levert voor de contemplatie de beste vruchten op. Men mediteert niet in gemeenschap maar richt zich persoonlijk tot de Heer. En toch heeft men het gemeenschapsleven als nuttig gezien, daar het het eremitisme verrijkt en in het kartuizerleven een evenwicht schept. Een gedeelte van het gemeenschapsleven uit zich in de samenkomsten in de kerk. Hier vieren de monniken een deel van het liturgisch gebeuren van de dag. Er valt een verschil op te merken naargelang men met een gewone dag of een feestdag te maken heeft. Er komt een verschuiving naar meer gemeenschappelijk gebeuren naarmate de belangrijkheid van het feest vergroot. Maar dit aspect van de historiek wordt in dit bestek maar rakerings aangesneden. Het zou ons te ver leiden. Het betreft immers een mentaliteitsgeschiedenis van de liturgische verscheidenheid van de orde. Toch kunnen we er niet helemaal buiten en laat het ons toe om een totaalbeeld te maken.

Een derde aspect belicht het eigen van de heiligen, die in de liturgie haar uitdrukking krijgt in de viering van de mis en het officie. Want dit eigen geeft meer reliëf aan de liturgie. Wij als leken kennen de liturgie slechts oppervlakkig in een aantal feesten als Kerstmis en Pasen. Deze en nog vele anderen ondergingen door de eeuwen heen een evolutie in de kerkelijke kalender. Een aanpassen en aanvullen met nieuwe heiligenfeesten, die de loop der tijden voortbrachten, waren een noodwendigheid. Ze tastten het oude ideaal van eremitisme aan. Met als gevolg dat de kartuizers een selectieproces dienden op gang te brengen, welke de bedreiging van een te overladen kerkelijke kalender moest vermijden. Dit selectie-

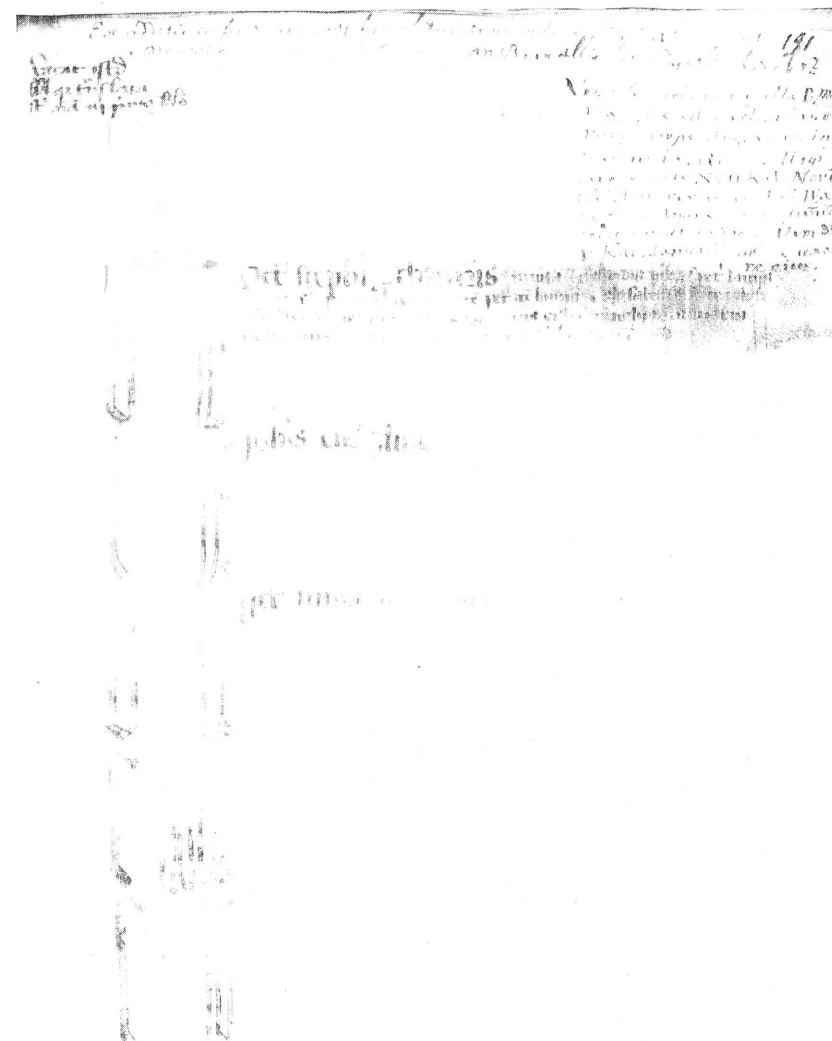

Foto 1. Het begin van de kalender (van 1 tot 6 januari)
Bovenaan leest men de autografische nota's van de Bollandisten Papebroch en Stilling. Pater Papebroch vraagt zich af of het handschrift van de Kapellekerk te Brussel is. Waarop pater Stilling ontkennend antwoordt en het rechtmatig aan de kartuizers van Herne toeschrijft. (Copyright KBB)

proces kwam tot uiting op het jaarlijkse generaal kapittel. Hier kreeg ieder kartuizerklooster de mogelijkheid om elke wijziging van de kalenderfeesten te overwegen en te laten beantwoorden aan hun levensoptiek van eenzaamheid en afzondering. Dit eigen der heiligen biedt de kans om als nieuwe hulpbron te worden aangewend om aan verder onderzoek te doen.

En een vierde punt duidt op het nut van een dergelijk onderzoek, welke de kalender scherper in de tijd afbakent, wat dan ook zijn weerslag heeft op het gehele handschrift.

Zoals hoger reeds aangestipt gaan we onze aandacht in de eerste plaats richten naar de Grande Chartreuse, wiens kerkelijke kalender hier als maatstaf gehanteerd wordt. De oorsprong van de kartuizerkalender dient in verband te worden gebracht met de kanunniken van Saint-Ruf te Avignon (3). Ze herzagen hun levenswijze in 1093, door naar de Ordo primus van de regel van de H. Augustinus terug te grijpen. Dit hield in dat ze opnieuw het primitieve leven van de clerici aannamen, wat hun onder meer de felicitatie van paus Urbanus II opleverde in 1095, maar ook Poncius, bisschop van Grenoble, verklaarde in 1129 dat ze model zouden moeten staan voor alle kloosters van kanunniken.

Het overgrote deel van de heiligenfeesten wordt gestipuleerd in de Consuetudines. Deze beschouwt men als de orderegel van de kartuizers en werd opgesteld door dom Guigo, vijfde prior van de Grande Chartreuse. In deze Consuetudines krijgt de liturgie ruime aandacht. Het beslaat een uiteenzetting gespreid over 15 hoofdstukken op een totaal van 80. Dom Guigo laat het overzicht van de liturgie beginnen op 1 november in tegenstelling tot bij ons, waar het de gewoonte is dat het kerkelijk jaar aanvangt op de eerste zondag van de Advent.

De feesten, welke uit deze Consuetudines naar voren komen, kunnen in vier groepen worden ondergebracht:

- a) de plechtige feestdagen, in de oudste benaming met *festum candelarum* aangeduid, later *solemnitas* geheten. Op dergelijke dagen worden de getijden (4), behalve de complete, in de kerk

(3) Wat de oorsprong van de kalender betreft, stelde men vroeger dat de liturgie van Lyon als basis diende. Deze kwestie werd herzien in de werken van dom AUGUSTIN DEVAUX, *Les Origines du Missel Cartusien*, getypt manuscript gedeponeerd bij *Archives départementales de l'Ain* en HANS-JACOB BECKER, *Die Responsorien des Kartäuserbreviers. Untersuchungen zu Urform und Herkunft des Antiphonars der Kartause*, in *Münchener Theologische Studien* - II. Systematische Abteilung, 39 band, XLIV, 340 Seiten. Hueber - no. 7204.

(4) DUWIJN, RUDY, *Een etmaal bij de kartuizers*, in *De kartuizers te Herne*, 1983, blz. 15-23.

gezongen. Ook vervallen in de vespers en de lauden de *commemorations communes*. Na de priem en de noon is er een kapittelbijeenkomst. Men eet gezamenlijk en er is doorgaans recreatie.

- b) de zondagen en feesten met zondagsrang, betiteld met *festum capitularia*, behouden de *commemorations communes* maar met minder kaarsen en geen kerkversiering. Voor de rest stemmen ze overeen met de *festum candelarum*.
- c) de gewone feesten van 12-lessen. Deze hebben slechts de metten, lauden, mis en vespers in de kerk. Er heeft geen kapittel plaats evenmin is er een gezamenlijke maaltijd in de refter voorzien en geen recreatie.
- d) de 3-lessenfeesten zijn de laagste in rang. Ze eindigen allen met de sext en vele hebben niet eens een H. Mis.

Over de 3-lessenfeesten nog dit: de lezingen komen uit de *Scriptura currente*, d.w.z. dat de gewone Schriftuurlezingen van die dag worden voortgezet. Een ander opvallend kenmerk van de H. Mis is dat deze geen preek kent. Het sermoen wordt voorgelezen i.p.v. gedeclameerd in het kapittel na de priem, op een stoel vóór het altaar gezeten.

Maar in deze verschillende groepen dient men nog rekening te houden met nuanceringen. Zo had men in de beginperiode drie plechtige feestdagen met een priorale mis, meer bepaald op Kerstmis, Pasen en Pinksteren. Verder treft men in de oudst gekende kalender (van 1134) nog 18 andere plechtige feestdagen aan, waarvan vijf op een veranderlijke datum. Op deze veranderlijke feestdagen gaan we niet dieper in, daar ze in het onderzochte handschrift niet ter sprake worden gebracht.

Bij een aantal 3-lessenfeesten treft men ook een H. Mis aan al dan niet later toegevoegd. Dit zijn er in de kalender van Herne reeds twintig. De chartae schrijven op bepaalde dagen ook een vasten voor. Deze onthouding gebeurt meestal de dag voor het eigenlijke feest. Algemeen kan men dus besluiten dat men geregeld aanpassingen uitvoerde aan de kerkelijke kalender. Deze gaan uitsluitend uit van het generaal kapittel dat jaarlijks in de Grande Chartreuse samenkomt.

De eerste 2 eeuwen kunnen we in vogelvlucht overlopen, daar de eerste kartuizers zich pas in 1314 te Herne vestigden, wat 230 jaar na de fundatie van de Grande Chartreuse was. In die 2 eeuwen kende men vier belangrijke compilaties, die in betrekking met de kalender worden gebracht. Vooreerst heeft men de Consuetudines van dom Guigo, die het uitgangspunt zijn van gans de kartuizerliturgie, inzonder van de kerkelijke kalender zoals hoger reeds werd aangestipt. Deze Consuetudines ontstonden tussen 1121 en 1128.

Het zou tot prioraat van dom Basilius, achtste generaal van de Orde, duren voor men tot de volgende stap kwam. Het was namelijk tijdens zijn ambtstermijn dat de chartae van de generale kapittels werden gegroepeerd (1174). Dom Jancelinus (1180-1233) bracht een nieuwe redactie van alle verscheidene chartae en de Statuta Basiliu in 1222. Deze redactie werd in het jaar daarop gepomulgeerd. En de laatste stap van deze periode zijn de Statuta Antiqua van 1271. Dit werk werd opgesteld door dom Riffierus, vijftiende generaal van de Orde.

Konkreet kunnen we met de 14de eeuw beginnen voor de datering van de kalender, die we ter hand hebben. De eerste grote wijziging in deze eeuw gebeurde in 1332. Acht 12-lessefeesten verkregen een kapittel. Ze werden in de kalender ingeschreven met „*capitulum*”. Deze *fešta capitularia* verschenen samen met het feest van de H. Bernardus (20 augustus), dat al in 1222 een 3-lessefeest kreeg, nu met toevoeging van een H. Mis, op de kalender.

De H. Hugo van Lincoln (17 november) kreeg in 1258 een 12-lessefeest, dat in 1333 werd omgezet in een kapittelfeest. Reeds in 1339 werd het verheven tot een *festum candellarum*. In 1352 besloot men het feest van de H. Ursula en de elfduizend maagden op 21 oktober voor gans de Orde in te schrijven op de kalender, waar het voorheen slechts bij de monialen werd gevierd. Het generaal kapittel van 1361 verhief het feest van de H. Bernardus tot een kapittelfeest. En in 1366 bepaalde paus Urbanus V dat het feest van de H. Benediktus als *festum candellarum* diende gevierd te worden.

In het Hernese handschrift treft men één onregelmatigheid aan. De reeks van acht feesten uit 1332 is namelijk niet korrekt weergegeven in de kalender. Op 30 september noteerde men met rode inkt het feest van de H. Hieronymus, zoals bij alle andere kapittelfeesten, maar het woord „*capitulum*” ontbreekt.

Hiernaast bezit de kalender nog een ander merkwaardig element. Het feest van de H. Lodewijk de negende, koning van Frankrijk, werd voor de ganse Orde ingevoerd in 1623 als 12-lessefeest. Eerder wordt dit feest niet in de ordekalender ingeschreven. We kunnen dus stellen dat we hier met een lokaal feest te doen hebben. Omtrent de oorsprong van dit feest zijn er geen konkrete gegevens bekend. De devotie voor de H. Lodewijk was nochtans ongebruikelijk in onze streek. Misschien kan er een link gelegd worden met de heren van Edingen, stichters van het kartuizerklooster. Als blijk van erkentelijkheid namen de kartuizers mogelijk het feest op in hun kalender. De naam Lodewijk komt echter maar eenmaal voor in het huis Edingen, namelijk als deze van de laatste mannelijke telg. Zijn dochter bracht het familiegoed door haar huwelijk bij dit van het huis Luxemburg-Ligny-Saint-Pol. Eén van Margaretha's zonen

droeg eveneens de naam Lodewijk, alsook haar kleinzoon, de beroemde „*connétable*” van Saint-Pol. Er dient ook gewezen op de echtgenote van Walter III, Isabelle de Brienne. Haar grootvader langs moederszijde was Gautier IV de Chatillon, de favoriete „*connétable*” van koning Lodewijk X, de Twistzieke van Frankrijk. De vrouw van Gautier IV, Isabelle de Dreux de Beu, was een dochter van de jongste tak van het huis France en dus een verwante van de H. Lodewijk IX.

Deze hypothese werd geformuleerd door dom Augustin Devaux O. Cart., die konkludeert dat het feest in het eerste kwart van de 14de eeuw in de kalender van de Hernese kartuis werd geïntroduceerd. Het moet in deze periode zijn dat Isabelle de Brienne overleed.

Vervolgens krijgen we een moeilijk te definiëren periode, doordat men tijdens de overgang naar de 15de eeuw in het Westers Schisma verwickeld zat. Dit verscheurde de Kerk van 1378 tot 1417 in twee kampen. Na het afsterven van paus Gregorius XI viel de keuze op Bartolomeo Prignano, aartsbisschop van Bari. Maar korte tijd nadien herriepen de kardinalen hun keuze met het motief dat ze onder druk hadden gehandeld. Prignano, die intussen onder naam van Urbanus VI regeerde, wou zijn ambt niet meer neerleggen, waardoor er een tegenpaus werd verkozen die zijn zetel te Avignon had. De toenmalige politieke tijdsgeest bracht mee dat niet enkel de Kerk maar tevens de kartuizerorde verscheurd geraakte. Duitsland, Engeland, en Noord- en Midden-Italië verleenden hun steun aan Rome, terwijl Frankrijk, Spanje en Zuid-Italië te Avignon Clemens VII erkenden als wettige paus. De tweespalt werd door paus Urbanus VI nog in de hand gewerkt door het benoemen van Joannes van Bari, prior van de kartuis van Napels, als generaal visitator. Desondanks bewerkstelligde men van beide zijden de terugkeer naar de eenheid binnen de Orde.

De Nederlanden zaten op de wip. Ze lagen zowel onder de invloedssfeer van Frankrijk (Kroon-Vlaanderen was een leen van de Franse koning) als van Duitsland (het Heilig Roomse Rijk met o.a. Rijks-Vlaanderen). Vandaar dat er tot op heden nog geen duidelijkheid bestaat. Enkel van de kartuis van Chercq nabij Doornik, die tot de Picardische provincie van de Orde behoorde, is geweten dat ze steeds de zijde van Avignon heeft gekozen. Voor Herne en de meeste andere kloosters lagen de zaken anders. In de beginperiode van het Westers Schisma behoorde Herne tot de Urbanisten en had als moederklooster, de kartuis van Seitz in Oostenrijk. Naarmate een meerderheid der monniken Avignon prefereerden, koos men rond 1390 de zijde van de Grande Chartreuse en sloot men aan bij de Clementisten.

Om nu terug te komen tot de kerkelijke kalender, zitten we met

dit probleem gekonfronteerd. Het feest op 2 juli van de Bezoeking van de H. Maria werd door de Urbanisten ingesteld in 1390. De H. Barbara (4 december) die een 3-lessenfeest met H. Mis kreeg in 1397 komt al evenmin voor in de kalender. Alsook het feest van de H. Anna op 26 juli, dat voor de ganse Orde werd gepromulgeerd in 1400, staat niet ingeschreven in de kalender. De 15de eeuw kunnen we verder buiten beschouwing laten.

Stellend dat rond 1390 de kampwisseling zich voordeed voor de kartuis van Herne, kunnen we besluiten dat de kalender geschreven werd tussen 1366 (laatst vermeld feest van de H. Benediktus op 21 maart) en 1397 (inbreng van het H. Barbara-feest). Vanuit deze hypothese kunnen we opperen de oudst bewaarde kerkelijke kalender van de kartuis te Herne gesitueerd te hebben.

*

* *

Nu volgt de kalender met alle feesten ter verduidelijking van de voorgaande uiteenzetting. Hij wordt evenwel gepubliceerd zonder de gebruikelijke afkortingen voorkomend in het handschrift. De *fešta candelarm* en *fešta capitula* werden met rode inkt geschreven, vandaar dat ze in kursief worden weergegeven, evenals de vermeldingen van „mis” en „12-lessenfeest”. De rest is in zwarte inkt geschreven.

Januari

1. *Circumcisio Ieshu Christ*
2. Octavae Stephani prothomartyris. *Missa*
3. Octavae Johannis evangelistae. *Missa*
4. Octavae Innocentii. *Missa*
6. *Epyphania Domini*
10. Pauli, primi heremitae
13. Octavae Epyphaniae. Hilarii episcopi
14. Felicis in Pincis
16. Marcelli, papae et martyris
17. *Anthonii, abbatis*
18. Priscae, virginis et martyris
20. Fabiani et Sebastiani, martyrum. *Missa*
21. Agnetis, virginis et martyris. *XII lectiones*
22. *Vincentii, martyris. Capitulum*
25. Conversio Pauli apostoli. *XII lectiones*
26. Policarpi, episcopi et martyris
28. Agnetis secundo, virginis et martyris

Februari

2. *Purificatio Sanctae Mariae cum candelis*
3. Blasii, episcopi et martyris
5. *Agathae, virginis et martyris. Capitulum*
14. Valentini, martyris
22. Cathedra Petri apostoli. *Missa*
24. *Mathiae apostoli. Capitulum*

Maart

12. *Gregorii, papae. Capitulum*
21. *Benedicti, abbatis cum candelis*
26. *Annunciatio Domini (5)*

April

1. Hugonis, episcopi. *XII lectiones*
4. *Ambrosii, episcopi. Capitulum*
14. Tyburtii, Valeriani et Maximi, martyrum
23. Georgii, martyris. *Missa*
25. *Marci, evangelistae. Capitulum*
28. Vitalis, martyris
30. Petri, martyris

Mei

1. *Philippi et Iacobi, apostolorum. Capitulum*
3. Inventio Sanctae Crucis. *Missa*
Alexandri, Eventii et Theoduli, martyrum
10. Gordiani et Epimachi, martyrum
12. Nerei et Achillei atque Pancratii, martyrum
25. Urbani, papae et martyris

Juni

2. Marcellini et Petri, martyrum. *Missa*
9. Primi et Feliciani, martyrum
11. Barnabae apostoli. *XII lectiones*
12. Basilidis, Cirini et Naboris, martyrum
16. Cirici et Iulite, martyris eius martyrum
18. Marci et Marcelliani, martyrum
19. Gervassii et Prothasii, martyrum. *Missa*
23. Vigilia. *Missa*
24. *Nativitas Sancti Johannis Baptistae cum candelis*

(5) Is uitgeschrapt in het handschrift en in potlood toegevoegd op 25 maart. Dit feest was reeds in de Consuetudines als festum candelarum ingeschreven.

26. Johannis et Pauli, martyrum. *XII lectiones*
 28. Vigilia. *Missae*
 Leonis, papae. Hyrenei et sociorum eius martyrum
 29. *Passio apostolorum Petri et Pauli cum candelis*
 30. Commemoratio Pauli apostoli. *XII lectiones*
- Juli
1. Octavae Sancti Johannis Baptistae. *Missae*
 2. Processi et Martiniani, martyrum
 5. Octavae apostolorum Petri et Pauli (6). *Missae*
 10. Septem fratrum, martyrum
 20. Margarete, virginis et martyris
 21. Praxedis, virginis
 22. *Mariae Magdalena cum candelis*
 23. Appollinaris, episcopi et martyris
 24. Cristinae, virginis et martyris
 25. *Jacobi apostoli. Capitulum*
 Christofori, martyris
 28. Nazarii, Celci et Pantaleonis, martyrum
 29. Felicis, Simplicii, Faustini et Beatricis, martyrum
 30. Abdon et Sennes, martyrum
 31. Germani, episcopi et confessoris

Augustus

1. Ad vincula Petri apostoli. *XII lectiones*
 2. Stephani, papae et martyris
 3. Inventio Stephani prothomartyris. *Missae*
 5. Dominici, confessoris
 6. Sixti, Felicissimi et Agapiti, martyrum. *Missae*
 8. Ciriaci, Largi et Smaragdi, martyrum
 9. Vigilia
 10. *Laurentii, martyris. Capitulum*
 11. Tyburtii, martyris
 13. Ypoliti, martyris
 14. Vigilia. *Missae*
 Eusebii, confessoris
 15. *Assumptio Beatae Mariae cum candelis*
 18. Agapiti, martyris
 20. *Bernardi, abbatis. Capitulum*

(6) Normaal dient men een octaaf 7 dagen na het feest te vieren, dus op 6 juli i.p.v. op 5 juli.

22. Octavae Beatae Mariae. *XII lectiones*
 Tymothei et Simphoriani, martyrum
 24. *Bartolomei apostoli. Capitulum*
 25. Ludovici, confessoris
 28. *Augustini, episcopi. Capitulum*
 Hermetis, martyris
 29. *Decollatio Sancti Johannis Baptistae. Capitulum*
 Sabinae, virginis et martyris
 30. Felicis et Adaukti, martyrum
- September
8. *Nativitas Beatae Mariae cum candelis*
 9. Gorgonii, martyris
 11. Prothi et Iacincti, martyrum
 14. *Exaltatio Sanctae Crucis cum candelis*
Cornelii et Cypriani, martyrum
 15. Octavae Beatae Mariae. *XII lectiones*
 Nychomedis, martyris
 16. Luciae et Geminiani, martyrum
 Eufemiae, virginis et martyris
 20. Vigilia
 21. *Mathaei evangelistae. Capitulum*
 22. Mauricii et sociorum eius martyrum. *XII lectiones*
 23. Teclae, virginis
 27. Cosmae et Damiani, martyrum. *Missae*
 29. *Michaelis archangeli cum candelis*
 30. *Jeronimi, presbyteri et confessoris*

Oktober

1. Remigii, episcopi et confessoris
 3. Francisci, confessoris
 6. Fidis, virginis et martyris
 7. Marci, papae et confessoris
 9. Dionysii et sociorum eius martyrum. *XII lectiones*
 14. Calixti, papae et martyris
 18. *Lucae evangelistae. Capitulum*
 21. *Undecim milium virginum. Capitulum*
 Hilarionis, heremita et confessoris
 25. Crispini et Crispiniani, martyrum
 27. Vigilia
 28. *Symonis et Iudae, apostolorum. Capitulum*
 31. Vigilia. *Missae*

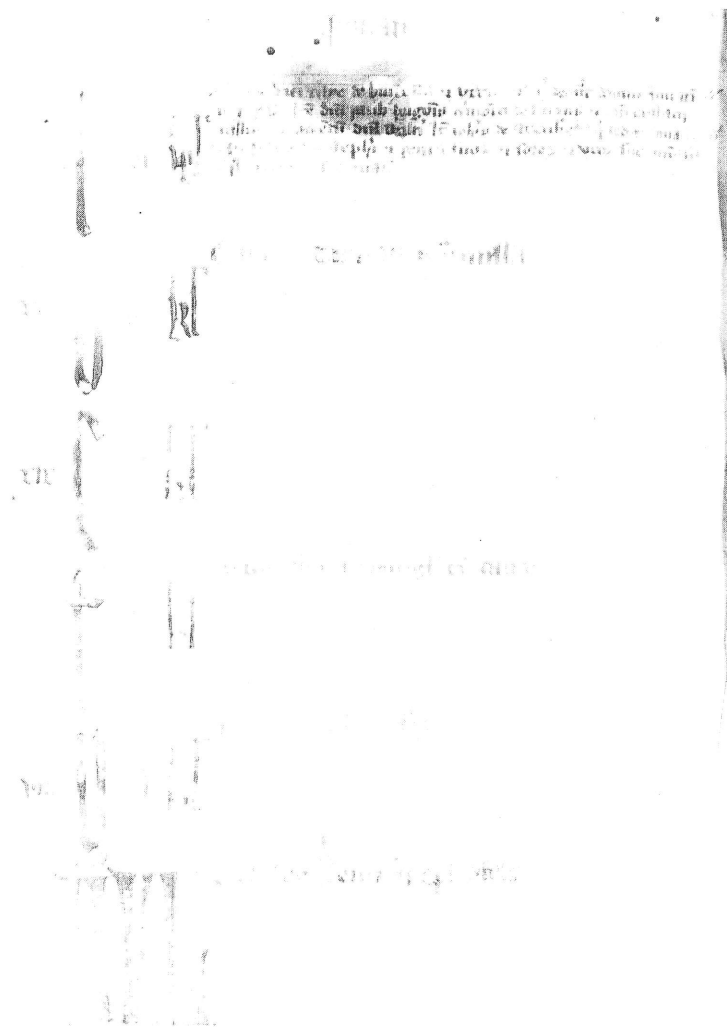

Foto 2. Folio 213^v (overgang van september naar oktober). Op 26 september staan 4 jaargetijden genoteerd, welke de kartuizers herdachten. (Copyright KBB)

November

1. *Festivitas Omnium Sanctorum cum candelis*
Cesarii, martyris
2. Eustachii et sociorum eius martyrum
Commemoratio fidelium animarum
8. *Festivitas reliquiarum cum candelis*
Quatuor Coronatorum, martyrum
9. Teodori, martyris
Commemoratio fratrum nostrorum defunctorum
11. *Martini, episcopi. Capitulum*
Mennae, martyris
13. Briccii, episcopi et confessoris
17. *Hugonis, episcopi cum candelis*
21. Columbani, abbatis
22. Ceciliae, virginis et martyris. *Missa*
23. Clementis, papae et martyris. *XII lectiones*
Felicitatis, virginis
24. Crişogoni, martyris
25. *Katerinae, virginis et martyris. Capitulum*
26. Lini, papae et martyris
27. Sylae, apostoli
29. Saturnini, martyris
Vigilia
30. *Andreae apostoli. Capitulum*

December

6. *Nycholai, episcopi. XII lectiones. Capitulum* (7)
8. *Conceptio Beatae Mariae cum candelis* (8)
10. Eulaliae, virginis et martyris
13. Luciae, virginis et martyris. *Missa*
21. *Sancti Thomae, apostoli. Capitulum*
24. Vigilia. *Missa*
25. *Nativitas Ieshu Christi cum candelis*
Anastatae, virginis et martyris
26. *Sancti Stephani prothomartyris cum candelis*
27. *Sancti Johannis, evangelistae cum candelis*
28. *Sanctorum Innocentium cum candelis*
29. Thomae, episcopi et martyris. *XII lectiones*
31. Silvestri, papae et confessoris

(7) Het kapittelfeest werd pas ingevoerd in 1468.

(8) Uitgeschraapt en later weer toegevoegd in rode inkt.